

Minne öfver
riks-rådet och
riks-marsken grefve
Lars Nilsson Kagg /

Beskow, Bernhard von,

8 B Br. Kagg

National Library
of Sweden

KAGG, L. N: 30H.

25

Pirskow, B. von.

Bisogn.
fol.
(Pm)
o

3

50 c. m.

Kungl. biblioteket

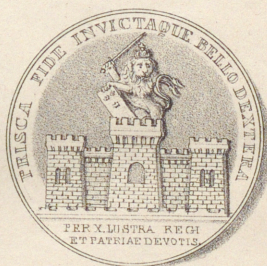
0 0000 000105168

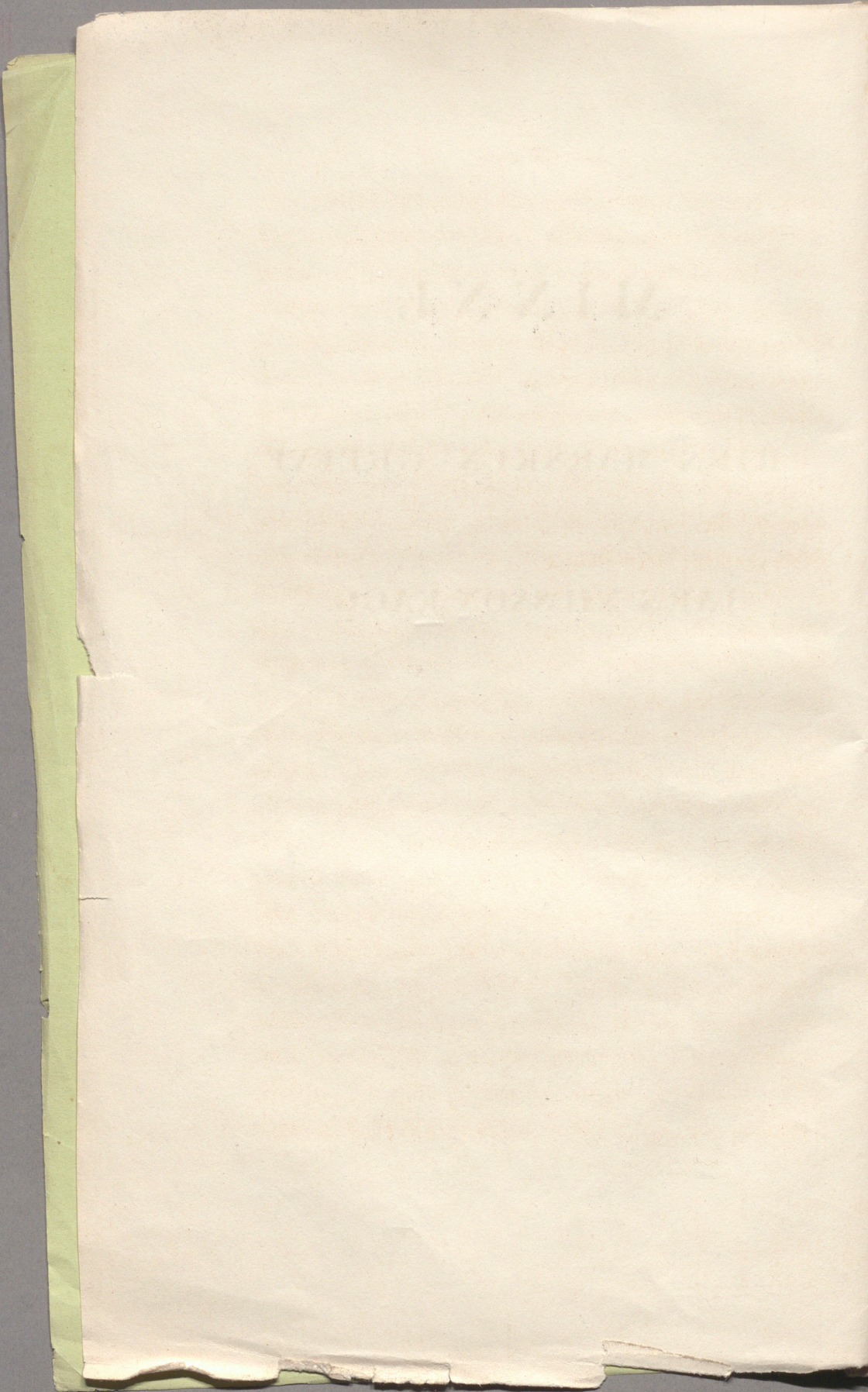
MINNE

AF

RIKS - MARSKEN GREFVE

LARS NILSSON KAGG.

Biogr.
Lud.
(Br)
o

MINNE

ÖFVER

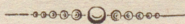
RIKS-RÅDET OCH RIKS-MARSKEN

GREFVE

LARS NILSSON KAGG.

AF

BERNHARD VON BESKOW.

STOCKHOLM, 1854.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,

KONGL. BOKTRYCKARE.

MINNE

1853

Detta minne, uppläst i Svenska Akademien på dess högtidsdag den 20 December 1853, är författadt i anledning af den utaf Akademien preglade minnespenning, hvilken på ena sidan föreställer Grefve KAGG's bröstbild, med omskrifna namn och titlar, samt på frånsidan: ett kreneleradt fäste (eller så kalladt kranstorn), hvarutur höjer sig till hälften det Svenska lejonet, stödjande sin venstra ram på de tre kronornas sköld och lyftande ett svärd i den högra. Omskriften: *Prisca fide invictaque bello dextera* (VIRGILIUS), innebär, att han med gammaldags trohet och okufvadt mannamod förde det svenska lejonet i striden. I afskrifningen läses: *Per X lustra regi et patriæ devotis* (under femtio år, egnade åt konung och fosterland).

BERNHARD VON BIESKOW

STOCKHOLM, 1854

N. A. NORSTEDT & SÖNER

KÖNIGL. BOKHÅLLEREN

Krigarn räknar de äldsta anor i Norden. Innan någon häfd fanns bland dessa fjällar hade vikingen redan gjort sig ett namn öfver verlden, obekymrad om hans minne skulle få en rad i någon kommande sagodikt, eller ej. Från denna dimhöljda forntid till våra dagar, i huru många olika skepnader hafva ej svärdets söner uppträdt, alltid ärade, emedan deras ära är sammanväxt med fäderneslandets, med sjelfva folklynnnet. Krigaryrket har i våra dagar mer och mer antagit en vettenskaplig karakter. Tänkaren rör med lätthet de oräkneliga massorna, liksom ARKIMEDES fordom från sitt läsrum med en vink slungade de tunga kastvapen, hvilka krossade Roms legioner. Så icke hos våra förfäder, icke ens i Sveriges mest lysande hjelteålder, under den store GUSTAF ADOLF, hvars bragder tillika med dem, hvilka utfördes af hans vapenbröder, utgöra vår Plutark. Det är sant: han sjelf och några bland hans omgifning talade som modersmål det språk, på hvilket CESAR befallde verlden. Men för mängden var kriget helt och hållet öfning, var

sjelf en uppfostran, sin egen skola, der en man med mod och det slags snille, som växer vildt, utan annan skolordning, än krigsartiklarne, och utan annan lärdomsgrad än segerns, gick ur ledet, stegvis, att fatta fältherrestafven. Dessa mäns enda visdom var att frukta Gud, ära Konungen, tjena fäderneslandet, för dem offra sin sista blodsdroppa, lemmande åt efterkommande föredömet af dygd i lefvernet, mandom i striden och trohet i döden.

Sådan var den man, hvares hågkomst återkallas genom den af Svenska Akademien för innevarande år preglade minnespenning, LARS NILSSON KAGG. Från den tid, hvilken han tillhörde, äro stjernorna af första ordningen på den svenska ärans himmel redan tecknade. Han räknas till den andra. Sjelfva tidehvarfvet är så kändt, att föga eller intet nytt derom synes vara att säga. Det har likväl samma egenskap som de verldsberömda taforna i Vatikanen. Man kan se dem under hela sin lefnad och likväl för hvarje gång upptäcka något dittills förbisedt drag, någon biperson, någon förut undangömd del af den stora handlingen, som ställer denna i fullständigare dag. Så äfven här. De stora fältslagen äro oss bekanta från vår barndom. Men liksom striderna vid Salamis eller Termopylerna, vid Keronea eller Actium, hvilka afgjorde den då bildade världens öde, aldrig föråldras, så

hör man ej heller nämnas de drabbningar, som för evigt befastade tankefriheten, utan att blodet röres lifligare och de stora hjelteskuggorna ögonblickligt skymta förbi den väckta inbillningen, skapande en verld af minnen och föreställningar, liksom BRUTUS tyckte sig se hela Roms öde vid anblicken af skuggan från Filippi.

Sverges Cesariska eller verldbeherrskande ålder — så kan väl GUSTAF den stores tid kallas — var ej blott en tid af segrar, men af stora uppoffringar; en hård skola att genomgå, der de blödande såren, liksom under den Spartanska uppfostringen, buros med tystnad och äro för efterverlden skylda af lagrar. Landet var utmattadt af nära ett halft århundrades strider, då GUSTAF ADOLF uppsteg på thronen, ärfvande med Sveas tre kronor trenne krig, hvilkas slut ingen kunde förutse och hvartill kom det fjerde, som ensamt öfverlefde honom en half mansålder. Kassor och förråder voro tömda, han sjelf så blottad på penningar, att han för att betala sina småräkningar måste lemna invisning på det kommande årets krono-uppbörd. Under sådana förhållanden hade han att, med ett efter så långvariga krig lidande folk, bekämpa Ryssland, Polen och Danmark, af hvilka det sistnämnda riket då styrdes af den största konung det någonsin ägt, näst GUSTAF ADOLF den främste bland

samtida i Europa, och hvars härar redan öfversvämmat södra Sverige, bemäktigat sig det då genom sin befästning viktiga Calmar och hotade sjelfva hjertat af riket.

En tjenst vid hofvet eller hären kunde under sådana omständigheter ej blifva en af nöjena blomsterströdd bana. Deremot sökte sig dit all ungdom, som inom sig kände mod och kraft att kämpa för fäderneslandets räddning. LARS KAGG, af gammal släkt, blef i sitt fjortonde år upptagen af GUSTAF ADOLEFS moder och derigenom tidigt känd af sin blifvande konung, med hvilken han var jemnårig *). Till det strax efter GUSTAF ADOLEFS thronbestigning pågående försvaret emot Danskarna, hvartill ständerna beviljat ny krigsgärd och han sjelf, jemte flera andra, försålt sitt bordsilfver och andra dyrbarheter, tog den sjuttonåriga konungen med sig unga KAGG, som vid flera tillfällen ådagalade sådant mannamod, att konungen upptog honom till sin (såsom det då kallades) lif- och kammardräng, eller page. Såsom sådan följde han äfven sin herre,

*) Född på Kjellstorp, den 1 Maj 1595, son af Kammarherren NILS MATHISON KAGG och BRITA LARSDOTTER HÅRD till Segerstad. Ätten är Svensk och leder sin härkomst från MATHIAS KAGGER till Rödsvik, hvilken år 1352 var "Under-lagman i Österlanden" (Finland). Från honom härstammade LARS KAGG, jemte nio syskon, i åttonde led. Hans förfäder hade i öfrigt nästan alla varit krigare.

efter danska falttågets slut, i kriget mot Ryssland, bevistade beläringarne af Augdow och Pleskow och tog med egen hand en rysk öfverste till fånga. GUSTAF ADOLF, som af ynglingens många tapperhetsprof föresåg, att denne endast behöfde tillfälle till ytterligare bildning, för att blifva en utmärkt krigare, sände honom med ett bref till den då berömdaste härförare i Europa, prins MORITZ af Oranien, hvilken konungen sjelf valt bland förebilder i krigskonst och hvars skola var den mest eftersökta på sin tid.

Segraren vid Nieuport mottog den unga Svensken med välvilja och upptog honom i sitt garde, men med villkor att han skulle börja om krigstjensten från första steget. KAGG tjänade därför under tvenne år som soldat, och ett år som "gefreyter". De lediga stunderna användes till läsning af geometri och befästningskonst. Men snart stängdes för honom, genom det afslutade stilleståndet emellan Holland och Spanien, all utsigt till vidare öfning på slagfältet. Han var därför betänkt på att söka tjänst hos någon annan krigförande makt. I Frankrike erbjöd sig tillfälle dertill, men ett inbördes krig syntes honom motbudande, och ehuru främling ville han ej föra Fransmän emot deras bröder. Deremot lockade honom lifligt den strid, som Böhmarne nyss börjat, för andlig och borgerlig frihet,

utgörande förespelet till trettioåriga kriget. Han trädde i tjenst hos den nyvalda konungen af Böhmen, den sedan så olycklige FREDRIK af Pfalz, och antogs till fänrik vid FRANKS regemente, med hvilket han, under den tappre och ofta segerrike MANSFELD's öfverbefäl, deltog i flera blodiga slagtingar samt eröfringen af Modian, Preschewits och Bisech. Ödet, som bestämt KAGG att en dag sjelf blifva en af de beryktade härförare under trettioåriga kriget, förde honom sålunda tio år tidigare, än hans konung deri deltog, såsom lärning på de fält, der begge sedan skulle skära sina lagrar. Af MANSFELD, om hvilken man sagt, att han var fruktansvärdare efter ett nederlag, än efter segern, fick han lära, huru man bär motgången. Förrådd och öfvergifven af sin herre, fortsatte MANSFELD icke dess mindre frihetskampen, och då han, angripen af sjukdom, kände döden nalkas, lät han påkläda sig sin rustning och dog i sina officerares armar, sägande: "en fältherre bör möta döden, stående, i sina vapen."

Från denna skola återvände KAGG till fäderneslandet. Han var nu i sitt tjugufemte år, af hvilka han krigat i nära tio, och kunde ej sägas bortskämd med befordringar då han först nu nämdes till fänrik vid Östgötarne. Att hans konung likväl icke förbisett honom, visar följande. GUSTAF

ADOLF företog samma år (1620) en hemlig resa till Tyskland, hvilkens föremål ingen kände, utom de allranärmaste rådgifvarne, och hvarvid han åtföljdes blott af Pfalz-grefven JOHAN CASIMIR och några få personer. Bland dessa var fänrik KAGG. Då sällskapet kom till Berlin, blefvo de okände herrarne afvisade från tvenne värdshus, emedan man misstänkte, att de unga krigarne tillhörde de engelska legotroppar, ofta anlitade under trettioåra kriget, hvilka nyss ankommit och genom hvarjehanda oordningar gjort sig mindre fördelaktigt kända. Följande dagen bevistade konungen, ännu obekant, gudstjensten i slottskapellet, der den kurfurstliga familjen var församlad. Här sågo GUSTAF ADOLF och MARIA ELEONORA hvarannan för första gången och den snart derefter firade förlofningen tillkännagaf den hemliga resans föremål. Kort derefter reste GUSTAF ADOLF längre inåt Tyskland, såsom det upp-gafs, för att besöka slägtingar, men sannolikt ej utan afsigt att lära känna ett land, der en hemlig aning måhända redan sade honom, att hans bestämmelse en gång skulle föra honom till högre öden. Han färdades därför under lånadt namn, kallande sig kapten GARS *), i Pfalz-grefvens sällskap. Flera berättelser förmåla huru väl han lyckades förblifva

*) Af de fyra begynnelsebokstäfverna G. A. R. S. (*Gustavus Adolphus Rex Sueciae.*)

okänd. Då en Pfalzisk hofman en gång sökte af honom få hvarjehanda upplysningar om svenska kungen och bland annat frågade, om han ej talade franska och tyska språken såsom en inföding, svarade GUSTAF ADOLF: "han talar dem ungefär som jag." Vid anblicken af de stora biskopliga slotten vid Rhen, yttrade han till samma följeslagare: "Sådant skulle min nådiga konung i Sverige icke fördraga, ty der hafva vi redan bragt dessa offerkonungar till naturlig ordning."

Under denna resa vann KAGG allt mera sin herres förtroende och erhöll efter återkomsten till fäderneslandet innan kort flera befordringar *), hvilka dock icke skilde honom från konungens person. I Juli 1624 samlade konungen sin flotta vid Elfsnabben, för att fortsätta kriget mot Ryssland. Hindrad af motvind, använde han tiden att mönstra sin här på Åhrsta ängar och för den låta uppläsa de af honom egenhändigt författade krigslagar, från hvilken dag, säger en häfdatecknare, "man kan räkna svenska krigarens nya skapelse till den sköna förening af mod och mensklighet, som höjde honom öfver det vanliga soldatlifvet **). Derefter följde KAGG sin konung till Rigas belägring. Staden

*) Först hofjunkare, och följande året 1621 i Mars kaptenlöjtnant, i Maj kapten, i Juni regements-quartermästare.

***) FRYXELL, 6 Delen, sid. 65.

försvarades med utmärkt mod och ihärdighet. Till upplifvande efterdöme, togo GUSTAF ADOLF och hans broder CARL FILIP sjelfva mången gång spaden, att deltaga i skansarbetet. Man stridde icke blott på vallar och fästningsverk, i förskansningar och löpgrafvar, men under jorden, der belägrarnes och de belägrades minerare träffade tillsamman och fäktade i sjelfva mörkret en blodig kamp. Konungen, som erinrade sig att KAGG äfven lärt befästningskonst i Holland, befallde honom att förfärdiga en approche och ett galleri öfver stadsgrafven, samt lofvade honom, i fall det lyckades, ett godt gods i Lifland eller femtio gårdar i Sverige. KAGG utförde detta svåra och vådliga uppdrag inom två dagar och två nätter. Andra dylika gallerier, (säger KAGG i ett bref) hade kostat konungen några tusen daler; detta kostade icke tvåhundra daler, men menniskoblod kostade det nog *). Efter stadens öfvergång följde KAGG med konungen till Mitau, som likaledes eröfrades, samt deltog i segern öfver Polackarne och i flera förrättningar, till dess han följande året, sedan stillestånd slutits, fick återvända till fäderneslandet.

I RIBBINGSKA huset, der KAGG njutit en del af sin första uppfostran **), återsåg han den nu fem-

*) KAGGS bref till Kongl. Maj:t den 18 Juni 1642.

***) Hos ERIK RIBBING till Hvargarn.

tonåriga AGNETA RIBBING och förlofvade sig med henne. Innan giftermålet hann fullbordas, erhöll han dock befallning att åtfölja konungen till Lifland, såsom General-adjutant för fotfolket (1625), samt att efter Birsens intagande försvara denna stad emot Polackarne, hvilket han med mycken tapperhet verkställde. Sedan landet, efter konungens seger vid Wallhof, blifvit befriadt från fiendtliga trupper, begärde och erhöll KAGG tillåtelse att resa hem, för att gifta sig, men då han i Narwa skulle stiga ombord, mottog han konungens befallning att öfvertaga ståhållareskapet öfver Narva och Ivanogorods befästningar, till dess Guvernören NILS ASSERSON MANNERSKÖLD hann anlända. Omsider, då denne ankommit, fick KAGG resa, men knappt hade han satt foten på fäderneslandets jord, då han åter erhöll befallning att med sina Östgötar, för hvilka han nu var öfverste, följa konungen till Preussen, der han deltog i eröfringen af Pillau, Braunsberg, Elbingen, Marienburg, Frauenburg, med flere orter, som togos dels med storm, dels genom dagtingan. Särskilt hedrande för honom var eröfringen af Dirschau, hvilken befästade ort han bemäktigade sig genom öfverraskning, med 1,500 man på båtar, utan manspillan. Han förordnades också af konungen till befälhafvare derstädes och försvarade slottet med lika mycken verksamhet som

mandom mot de många anfall, hvaraf det hem-söktes af fienden under halftannat år.

I November 1627 fick KAGE ändtligen åtfölja konungen till Sverige, såsom han hoppades för att befästa sin länge uppskjutna husliga lycka, men erhöll genast i Stockholm förständigande att utan tidspillan, natt och dag begifva sig till Calmar, för att besörja denna viktiga orts försvar emot ett väntadt anfall af SIGISMUNDS flotta. Sedan detta likväl uteblifvit, erhöll han befallning att afgå till Vestergötland, för att undersöka huru stor krigs-styrka der kunde sammanbringas *), samt att i början af följande året, biträda Pfalzgrafven JOHAN CASIMIR med anordningar för krigsfolket i Små-land **), och att i Maj infinna sig med en del af sina Östgötar i Stockholm, för att öfvergå till Tysk-land, der GUSTAF ADOLFS deltagande i trettioåra kriget nu började. Under det korta vistande, som ännu förunnades KAGE i fäderneslandet, fick han, efter flera års svikna förhoppningar, knyta den äkta föreningen med sin trolofvade brud ***), för

*) Kongl. brefven den 29 November och 10 December 1627. R. R. f. 486 och 505.

***) Kongl. brefvet den 18 Januari 1628. R. R. f. 40.

***) Dotter af Riks-Rådet LINDORM PEHRSON RIBBING till Näs och Måsebro, med MÄRTHA FILIPSDOTTER BONDE till Säckestad. Bröllopet firades på Måsebro, d. 9 Mars 1628.

att strax derefter skynda till deltagandet i ett krig, hvars gräns ingen kunde förutse.

Huru konungen sjelf ansåg detta deltagande, skönjes bland annat af hans yttrande vid krigsförklaringen: "från denna stund väntar jag ingen lugn timma i mitt lif", och af det besök, som han före sin afresa gjorde i Riddarholms-kyrkan, för att utse sin graf. Bland anledningarne till kriget var det Östersjövälde, som kejsaren eftersträfvade och hvarom han ansåg sig så säker, att han för WALLENSTEIN utfärdat fullmakt att vara stor-amiral öfver nordhafven. Den viktigaste punkt för ändamålets vinnande var Stralsund. Den fria riksstaden försvarades af ett tappert borgerskap, understödt af svenska och danska hjälptrupper. Det var då WALLENSTEIN, förtörnad öfver de oupphörligt afslagna stormarna, gjorde den bekanta eden, "att han skulle hafva Stralsund i sina händer, om det också vore fästadt med diamantkedjor vid himmelen". En af GUSTAF ADOLFS första åtgärder var att sända KAGG till Stralsund, i hvars försvar han under ett års tid deltog med vanlig tapperhet. WALLENSTEIN måste upphäfva belägringen, sedan han derpå förlorat 11,000 man.

Följande våren gick GUSTAF ADOLF sjelf öfver med sin flotta. KAGG följde honom. Hären landsteg

steg midsommarsdagen, som tillika var årsdagen då hundra år förut Augsburgiska bekännelsen antogs. Üsedom, Wollin, Anclam och Wolgast intogs. Under det att konungen framryckte vidare, anbefalldes KAGG att befästa Anclam, Stralsund, Greifswald och Demmin *). Särskilt utmärkande var Greifswalds eröfring, hvarvid han slog och tillfångatog kejsrerliga kommandanten PERUSI, som gjort ett utfall. Sedan han derpå erhållit befälet öfver Mecklenburgska krigshären, under den af GUSTAF ADOLF återställda Hertig JOHAN ALBRECHT, hvars land WALLENSTEIN innehaft, och eröfrat slottet Miron, fick han befallning att sammanstöta med hufvudhären, under Konungen, intog det vigtiga passet vid Stavelberg, eröfrade Zerbst; följde konungen till Wittenberg, der svenska och sachsiska härrarne förenade sig, hvarefter KAGG nämdes till befälhafvare öfver Brandenburg, Ratenau och Spandau, för att hålla konungen ryggen fri, under det att denne gick till det afgörande slaget vid Leipzig. Der, sjunger skalden,

*... föll för GUSTAFS hand, i blomman af hans vår,
Med hundra lagrars bädd, från TILLYS hvita hår
Den helgd af segerns son, han trott i grafven föra,
Det namn af härars skräck han fört i tretti år **).*

*) Kongl. brefvet den 10 April och 8 Juli 1631. R. R. fol. 245 och 463.

**) LEOPOLD.

KAGGS namn finnes icke fästadt vid något af de stora fältslag, som utmärkte trettiåra kriget. Detta är för honom icke mindre hedrande. Det betecknar blott en förtjenst af annan art, än den som helst segrar på öppna fältet. Ehuru denna är mera lysande, är den, som eröfrar och försvarar de fästen, hvarigenom den framryckande härens framgång skyddas, icke mindre vigtig. Denna sednare art af utmärkelse tillhörde KAGG. Hans konung, sjelf den skarpsyntaste domare af allt slags krigisk skicklighet, använde honom därför företrädesvis på de punkter, om hvilka han ville vara fullt säker, innan han gick den oftast öfverlägsna fienden till möte. Man kan därför säga, att KAGG vann icke de stora segrarna, men han gjorde dem mer än en gång möjliga.

Under det GUSTAF ADOLF var sysselsatt med eröfringen af Sachsen, Franken, Rhenländerna, Schwaben och Bayern, använde han de af honom danade härförare att bibehålla landvinningarne samt vårda dem för öfverrumpling eller affall. Detta var så mycket nödvändigare, som mängden af de tyska bundsförvandterna, hvaribland främst Sachsen, blott afvaktade tillfälle att öfvergifva honom och Kejsaren sände härar bakom hans rygg, att afskära återtaget. GUSTAF ADOLF hade därför ställt Hertig BERNHARD i Elsass, BANÉR i Sachsen, HORN i Franken,

TOTT i Mecklenburg och LESSLIE i Schlesien. KAGG hade fått på sin del Brandenburg. Han stannade dock icke ensam vid dess försvar, utan grep omkring sig och slog de kejsrerliga ströftropparna hvar han kunde. Så intog han Schönbeck och fästningen Saltz, besegrade de kejsrerliga vid Vansleben, eröfrade Magdeburg, öfver hvilken stad, jemte stiftet, han nämdes till Guvernör; sändes att försvara Landtgreffen af Hessen emot PAPPENHEIM och att understödja Hertig GEORG af Lüneburg, för hvars räkning han intog Heiligenstadt och Duderstadt; satte sig öfver Weser-floden och besegrade de kejsrerliga, först vid Rinkoln der de förlorade 2,000 man på fältet, 2,500 fångar, jemte fanor, kanoner och tross, samt derefter vid Hameln, der han under Hertigen af Lüneburg förde rytteriet och der fienden förlorade 74 fanor, 16 fältstycken, 3,000 fångar och 6,000 döda, hvaribland sjelfva kejsrerliga anföraren General MERODE. Ehuru svårt sårad, förde KAGG de sina till drabningens slut. Denna seger gaf Svenskarne för längre tid öfvervigt i nordvestra Tyskland. Bland följderna voro Hamelns och Osnabrücks eröfring.

Sedan norra Tyskland blifvit befriadt från fiender, sändes KAGG att med sina troppar förstärka Hertig BERNHARDS här. Han erhöll befälet öfver förtropparne, intog Kehlheim med storm, inspä-

rade Regensburg, som måste gifva sig efter fjorton dagars belägring, samt eröfrade Donaustauf, der han träffades af en kula i halsen. Nu utnämndes han till befälhafvare i Regensburg, till hvars återeröfrande GALLAS antogade med en här af 65,000 Österrikare och Bayrare. Denna stads försvar mot en så öfverlägsen fiende utgör glanspunkten i KAGGS krigarbana och gjorde hans namn känt och aktadt öfver Europa. Sedan han afslagit sju stormar, gjort 465 utfall, aflossat 700,000 styckeskott, hvarunder fienden förlorat 14,000 man, men KAGG endast 1,000, ville han, oaktadt han icke var läkt från äldre sår och under belägringen träffats af en kula i bröstet, icke uppgifva staden. Men sedan brist på krut gjort allt längre försvar omöjligt och han framför allt ville rädda hären från förstöring eller fångenskap, öfverenskom han om stadens öfverlemnande, emot fritt aftåg, hvilket beviljades, och han uttågade i spetsen af sin besättning, med anseende af segrare. Inom elfva månader hade han erhållit tre svåra svår *), från hvilka han ännu icke var läkt och hvarigenom han för någon tid var hindrad att deltaga i krigsrörelserna. Han begärde och erhöll tillåtelse att för sin helsas återställande återvända till fäderneslandet. Han hade dertill äfven

*) KAGGS bref till AXEL OXENSTJERNA (odateradt, men af 1642).

andra skäl, hvilka hedra hans hjerta och krigardygd. För deras bedömande är det nödigt att kasta en blick på den allmänna ställningen i Tyskland och Sverige.

GUSTAF ADOLF föll vid Lützen, under det att KAGG ännu hade befälet i Magdeburg. Den tiden behöfdes det mer än en månad, innan en så vigtig nyhet, som Konungens död, kunde framkomma till Rådet i Stockholm. Dettas handlingssätt var värdigt en Romersk senat, eller, hvad som icke är ringare, Svenskar kring GUSTAF ADOLFS graf. Anteckningen för Rådets sammankomst den 8 December lyder: "Senaten tillbragte hela dagen i gråt och klagan", men innan rådsherrarne om aftonen skildes åt, beslöto de gemensamt med hvarandra att lefva och dö för fosterlandet. Kriget skulle alltså fortsättas. Högsta ledningen öfverlemnades med oinskränkt myndighet åt AXEL OXENSTJERNA, som befann sig i Tyskland. Han var den Filoktet, som upptog den döde segerhjeltens pilar. Men folket skulle höras. Dess ombud hunno ej sammanträda förrän ett fjerdedels år efter konungens död. Då de på Rådets vägnar helsades af Rikskanslerns broder, GABRIEL OXENSTJERNA, med orden: "Konungen är död!" utbrast en så allmän gråt och klagan, att talaren ej på länge kunde fortsätta. Den sexåriga KRISTINA hyllades och skatterna till krigets

fortsättande beviljades. Men med penninge-tillgången var blott ett af OXENSTJERNAS bekymmer häfvet. Genast vid tidningen om konungens frånfalle, förklarade Sachsen, Brandenburg, Pommern, Lüneburg, och nästan alla tyska hundsforvandter, att de icke längre stodo under Sveriges ledning och Hertig GEORG af Sachsen sammankallade en kretsdag. Nu visade det sig, af huru mycken vigt det var, att äga i säkra händer Magdeburg, der KAGG var befälhafvare. Enligt tyska rikets grundlag tillhörde det nemligen innehafvaren af Magdeburg, att utlysa kretsdag för Neder-Sachsen. Detta hade ej OXENSTJERNA glömt. "Här", sade han till de tyska sändebuden, "står den, som ensam har rätt att sammankalla Neder-Sachsiska kretsen," hvarpå han befallde svenska hären framrycka, för att gifva kraft åt hans ord. Hertig GEORG måste aflysa sin kretsdag, hvarpå OXENSTJERNA sammankallade nya sändebud från sextio tyska stater att sammanträda i Heilbronn, der han, med besegrande af otroliga hinder, omsider bildade det Evangeliska förbund, som valde honom till styresman, i hvilken egenkap han ledde de tyska angelägenheterna, utdelade furstendömen och fullbordade GUSTAF ADOLFS verk. Konungen sjelf hade endast med svårighet förmått upprätthålla den stränga manstukt, som han ansåg såsom en heder för sin krigshär. Häf-

derna förvara ännu det ljungande tal, hvarmed han bestraffade de tyska generalerna för deras plundringar. Efter hans död och sedan WALLENSTEIN öfver Tyskland utbredt sina skaror, hvilka endast lefde af rof, löstes äfven ordningens band hos de mot honom kämpande härar, hvilka följde efterdömet, och äfven de samvetsgrannaste anförare, såsom TORSTENSON och HORN, mäktade ej alltid förekomma sina krigares rofgirighet och härjningar. Svårast grep vildheten omkring sig efter nederlaget vid Nördlingen, då alla tyska bundsförvandter, med undantag af Hessen, afföllo från Sverige, hvars krigare nästan öfverallt ej mera ansågo sig äga vänner att skona, men förrädare att straffa. Rådet förklarade, att sedan bundsförvanterne svikit, kunde Sverige ej ensamt bära krigsbördan, utan måste kriget föda sig sjelf. KAGG, som var en krigare efter GUSTAF ADOLEFS sinne, såg med motvilja och afsky sina soldater lefva af rof, men kunde ej hindra det. Han skref därför flera gånger till OXENSTJERNA, med begäran att antingen blifva hemkallad eller erhålla afsked, hvartill Kanslern, som kände, huru användbar och pålitlig han var, dock ingalunda ville samtycka, förrän KAGGS helsotillstånd gjorde en tjenstledighet oundviklig.

Han fick dock icke länge njuta densamma. Bland följderna af olyckan vid Nördlingen var äf-

ven, att Polen, med hvilken makt stilleståndet tilländalupit, icke ville förnya detsamma, utan rustade sig att ånyo angripa. Sverige var i en försviflad ställning. I Tyskland nederlag; England och Holland missnöjda med den tull, som Sverige, till krigskostnadernas bestridande, måst införa i Östersjöhamnarne; Danmark rustande i hemlighet, Polen öppet, hvartill kom flera års missväxt och ett fall i stora koppargrufvan, hvaraf nöden och förlägenheten ökades. ULADISLAUS ansåg sig redan kunna antaga titel af Sveriges Konung och tyska furstar började kalla KRISTINA, icke "Maj:t" utan "Hennes Kongl. Värde". De fordna bundsförvandterna hade slutit särskilt fred med Kejsarn och begynte angripa Svenskarne. Missnöjet var så stort, att OXENSTJERNA sjelf i Magdeburg tillfångatogs af sina egna soldater, hvarifrån han dock befriades af BANÉR, men nödgades fly ända till Stettin, förföljd af kejsarliga generalen MARAZINI. Emedlertid utvecklade Råd och Ständer ett mod, i jemnbredd med olyckorna. Om AXEL OXENSTJERNA skref ADLER SALVIUS till Rådet, att "Kanslern skulle hellre af stolthet dö, än ingå en mindre hederlig, dock för riket nu *nödvändig* fred". Rådet beslöt att sända en ny krigshär af 20,000 man till Preussen och då medel saknades, föreslog GABRIEL OXENSTJERNA, att "Rådet skulle på egen räkning förskjuta pengar

för att såmedelst uppehålla verket," tilläggande, att han "vore färdig lemna bort kannan från bordet och kappan från axlarna". Då lifsmedel tröto, lät Rådet i Ålands kronoparker fälla etthundrade elgar, hvilka skickades till hären. Riksdag sammankallades. "Ständerna", heter det i Riksdags-beslutet, "fordra uttryckligen en hederlig och säker fred. Men om fienden fortfar med nesliga och osäkra villkor, då tillbjuda sig Ständerna att våga lif, blod och ägodelar, tills Gud förlänar en fred, som med Sveriges höghet likmätig är. Och slutligen, emedan en ringa tillfällighet lätt kan förändra ett långt rådslag, derfor lemna Ständerna åt regeringens högförnuftiga omdöme att häri göra och låta, hvad rikets väl och omständigheterna fordra".

För att gifva ytterligare anseende åt den afgående krigshären, utnämndes till befälhafvare för densamma den gamle fältherrn JACOB DE LA GARDIE, Moskwas besegrare, hvars blotta namn, alltsedan hans krig i Ryssland och Lifland, var en skräck för Polackarne. Honom till biträde erhöLL KAGG befäl, såsom "General-major af lägret". Svenska härens blotta ankomst nedstämde modet hos fienden och utan svärds slag afslöts det nya stilleståndet på tjugusex år, hvarefter Sverige åter kunde med odelade krafter vända sig till det tyska krigets fortsättande, ty, skref AXEL OXENSTJERNA, "min stolt-

het är att sluta en *hederlig* fred och att *resa*, icke *rymma*, från Tyskland". Största svårigheten var, att dertill finna en skicklig Överbefälhafvare. Hertig BERNHARD hade lemnat Sveriges tjenst, BANÉR var död, HORN fången, TORSTENSON sjuk, DE LA GARDIE för gammal, WRANGEL för ung. Nu kom äfven KAGG i fråga, men för honom gällde samma hinder som för TORSTENSON. Då uppstod AXEL OXENSTJERNA och bad i hela Rådets och sitt eget namn, "att Herr LENNART ville mera se till fäderneslandets nöd än sin egen sjuklighet, och åtaga sig det lediga överbefälet", hvartill denne, efter trenne dagars betänketid, samtyckte. Emedlertid vittnar det, mer än mången seger, om förtroendet till KAGG, att han kunde ifrågakställas till ett befäl, som sedan öfverlemnades åt TORSTENSON.

Ehuru KAGGS sjuklighet icke tillät honom att tjena på slagfältet, användes hans erfarenhet icke dessmindre till fäderneslandets försvar. Efter hemkomsten utnämndes han till Krigsråd och ledamot af Krigs-Kollegium. Svenska härar stodo vid denna tid (under fälttåget 1644) ifrån gränsorna af Lappland ned till södra Tyskland; Svenska flottor slo-gos, under samma år, i Nordsjön, i Kattegat och Östersjön, och ensamt i Tyskland hade Sverige mer än hundrade större och mindre fästen att försvara. Då en man med KAGGS förtjenster och ställning i

krigshären utnämndes till Krigsråd, var detta ej blott en civil befattning, såsom i våra dagar, men omfattade en större krigisk verkningskrets. Han deltog i skapandet af de härar, hvarmed TORSTENSON, HORN, WRANGEL och KÖNIGSMARK efter hvarandra föreskrefvo Tyskland och Danmark lagar, och i utrustningen af de flottor med hvilka FLEMING och BJELKENSTJERNA drabbade med CHRISTIAN IV vid Colberger-Heide, WRANGEL och ANKARHJELM slogo danska flottan vid Femern. Huru KAGG förvaltade sin Krigsråds-beställning, synes bland annat, deraf, att han innan kort utnämndes till Riksråd (år 1641), med bibehållande af sin plats i Krigs-Kollegium. Hans styrka i krig och fred var befästningsväsendet och hvad dit hörde, hvarför han företrädesvis hade afgörande ord i dessa frågor. Han omfattade dock med samma nit allt hvad som hörde till försvaret och bragte bland annat, genom återupptagande af alla de stora salpeterbruken i Sverige, hvilka försummats, salpeter-tillverkningen till en okänd höjd, och flerdubbelt mot hvad den dittills varit*).

Vid krigets utbrott emot Danmark, och sedan TORSTENSON inryckt i Holstein, erhöll KAGG, jemte

*) Han uppger i bref till AXEL OXENSTJERNA (1642), att då kronan tillförne endast haft 65 Sk \ddot{a} årligen, steg tillverkningen år 1638 till 120 Sk \ddot{a} , de följande åren till 127 och 260, samt år 1641 ända till 300 Sk \ddot{a} .

GUSTAF HORN, befäl öfver den här, som skulle inbryta i Skåne och Halland, samt deltog i eröfringen af Helsingborg, Landskrona och Laholm. Då Westergötland hotades från norska sidan skickades KAGG till vestra gränsen, inföll på Hisingen, slog Danskarne vid Lundby och Tingstahed, samt undsatte Göteborg. KAGG ämnade härefter företaga belägringen af Bohus, då freden mellankom *).

KAGGS egenskaper voro af den art, att han hos de flera regeringar, under hvilka han tillryggalade sin långa tjenstebana, alltid njöt samma anseende och aktning som i det allmänna. GUSTAF ADOLF, OXENSTJERNA och förmyndare-styrelsen, KRISTINA och CARL X hyste för honom samma odelade förtroende. Ehuru KAGGS sjuklighet icke tillät honom att deltaga i den sistnämndes Polska fälttåg, rådfrågade dock segraren vid Warschau och Bält ofta den grånade härföraren från trettiåra kriget, om de planer och krigsrörelser, som förehades. Äfven an-

(*) Af de kanoner, som han eröfrat från fienden, kallades en *Bohus*, hvilken blifvit af danska generalen SEHESTEDT sändt ifrån fästningen Bohus ned till Göteborg, för att användas emot staden, hvarvid SEHESTEDT sagt, att "nu går Bohus ned att intaga Göteborg". Sedan KAGG åter skickat den eröfrade kanonen till Göteborgarnes försvar, ställde desse densamma på sitt torg och yttrade:

"Nu hafver staden Göteborg
Taget Bohus och satt på sitt torg."

förtrodde CARL GUSTAF, då han lemnade fäderneslandet, befälet öfver krigsmakten åt KAGG, i hvilken egenskap han ordnade icke blott hufvudstadens försvarsanstalter, men jemväl, då ett anfall hotade från norska sidan och KAGG efter en svår sjukdom blifvit så återställd, att han kunde sjelf deltaga i kriget, ryckte in med arméen öfver norska gränsen och började beskjuta Fredrikshall, samt intog tvenne skansar; men då den sena årstiden hindrade belägringens fortsättning, drog han sig tillbaka inom svenska gränsen. Här mötte honom den oväntade underrättelsen om CARL GUSTAFS hastiga frånfälle. Han skyndade till Stockholm. Fäderneslandets belägenhet var icke olik den vid GUSTAF ADOLFS död. På thronen satt, liksom då, ett fem års barn, hvars moder røjde ingen af de egenskaper, som fordrades till styrelsens sammanhållning. Riket, omhvärdt af yttre fiender, var inom sig af krigen utarmadt. Dertill kom, att KRISTINA, hvilken för sitt gamla fosterland røjde så litet deltagande, att hon nyss erbjudit Kejsaren att för hans räkning återeröfra Pommern, oförmodadt infann sig i Stockholm, för att göra sina anspråk på thronen gällande och man kunde med skäl befara, att "den store GUSTAFS dotter", — snillrik, hänförande, full af djerfva förslag och mod att dem utföra, — skulle göra ett djupt intryck hos folket och besanna MA-

ZARINS varning. Och nu fans ingen AXEL OXENSTJERNA, att möta stormarne, — denna "axel, kring hvilken", enligt franska sändebudets yttrande, "världen hvälfde sig" *). Men Rådet, understödt af Ständerna, lyckades, liksom förr, att afböja de öfverhängande farorna. KAGG, som i nära tjugu år deltagit i Rådets öfverläggningar, erhöll ännu högre och ypperligare förtroenden, då han nämdes till Riks-marsk och General-fältherre, efter GUSTAF HORN, samt till en af CARL XI:s förmyndare. Förstnämde befordran ägde desto större betydelse, som till densamma var i fråga ej blott en så hög medtäflare som den aflidne konungens broder och den regerandes egen farbror, Hertig ADOLF JOHAN, utan äfven MAGNUS GABRIEL DE LA GARDIE och CARL GUSTAF WRANGEL; med krigshären önskade allmänt att få KAGG till högste befälhafvare, och åt honom förtroddes det svenska rikssvärdet, som nyss förut burits af JAKOB DE LA GARDIE och GUSTAF HORN.

KAGG har lemnat efterdöme, att man äfven utan lysande egenskaper, endast genom dygd, mandom och fosterlandskärlek kan förvärfva ett berömdt namn inför samtid och efterverld. Och hvad annat strålar från FABIERS och CAMILLERS bild, genom

*) CHANUTS vers, som han improviserade, läggande handen på OXENSTJERNAS axel: *Axis hic est, circum quem totus volvitur orbis.*

tiderna? Liksom de, lyste den svenske krigaren icke genom lärdom *) eller snille; men med den bildning, som tillhörde hans yrke, med ett förstånd, som träffade det rätta, och med kraft att genomdrifva det, blef han för sitt fädernesland ett stöd i faran, en ärlig rådgifvare i freden. Man har sagt att han, lika med flera samtida svenska härförare, vetat att under kriget äfven se sig enskilt till godo. De stora gods, som han lemnade vid sin död, synas icke motsäga detta. Men en väsendtlig åtskillnad måste göras emellan sjelftagna skatter i främmande land, och de förläningar, med hvilka, enligt dåvarande bruk, regeringen belönade stora tjenster

*) Han har fastmer blifvit framställd såsom ägande motsatsen. Lärd var han, som sagdt, icke; men en man, som GUSTAF ADOLF alltifrån barndomen upptagit i sitt förtrogna umgänge och som så berömligt förestått fäderneslandets befästningsväsende, kan svårligen hafva varit så obildad, som man stundom tecknat honom. Hans handstyl är icke pryddlig, men tydlig och rätt läsbar; stafningen (med undantag af främmande ord) ej sämre än mängdens af den tidens krigare, som umgingos mera med svärdet än pennan. Att tankegången är ledig och följdriktig intygas af en mängd egenhändiga bref från honom till A. OXENSTJERNA, hvilka förvaras på Kongl. Riks-Arkivet. Öfverallt framlyser i dem hans fosterlandskärlek, nit och vaksamhet för det allmänna bästa, jemte hans oinskränkta vördnad för den gamle statsmannen, hvilken han rådför äfven i de mest enskilda familjefrågor. Anekdoten om *Lassus*, som icke är historiskt bevisat, endast upptagen af en namnlös berättare, förtjenar mindre afseende.

mot fäderneslandet och i hvilka KAGG icke utan orättvisa borde blifva lottlös. Denna sed, att gifva stora besittningar åt sina härförare, har öfvats af nästan alla stora segrare, ifrån CESAR till NAPOLEON. GUSTAF ADOLF förenade dermed en politisk afsigt, då han gaf de sina förlänningar i främmande land, för att, såsom han yttrade "infläta deras fördel i fäderneslandets", genom behofvet att jemväl för egen räkning försvara de nya eröfringarne. De honom efterföljande regeringar bibehöllo samma åsigt och liksom OXENSTJERNA och HORN erhållit förlänningar i Lifland, BANÉR och WRANGEL omkring Ladoga, fick KAGG sitt friherreskap i norra Ingermanland. Hvad han bekom var fånet med ära och besegladt med blod, således väl förtjent, och han hade kunnat uppnämna hvarje gods efter en drabbning, ja efter bragder på slagfältet erhöill han stundom löften om besittningar, som icke utföllo *).

Deremot

*) Efter eröfringen af Greifswald lofvade Konungen honom "ett godt gods". För den lysande bedriften vid Rigas eröfring hade han äfven Konungens löfte om "ett godt gods i Lifland, eller 50 gårdar i Sverige", och gåfvobref derå utfärdades, men den slägt som gjorde anspråk på godset återfick det genom Konungens nåd. För Dirschau's intagande erhöill han fyra byar i Preussen och efter Stralsunds försvar fyra hemman i Småland, såsom det kallades "för flitig och trogen tjenst"; men godset Fridberg, i gref-

Deremot såg han gerna, om kronan kunde och ville ihågkomma hans trogna krigare. Ännu efter det ryktbara försvaret af Regensburg, då han med trenne ärofulla sår nödgades begära entledigande från tjensten, för att resa hem och vårda sin helsa, voro hans villkor ej mer lysande, än att han i brefvet till AXEL OXENSTJERNA, såsom orden lyda, "förser sig till Hans Excellens, att han något till afskeds

skapet Mansfeld, hvilket blifvit honom lofvadt, återlemnades åt grefvarne MANSFELD, och det till vedergällning lemnade gods, i stiftet Magdeburg, fick han blott behålla ett år (KAGGS bref till AXEL OXENSTJERNA, odateradt, men af 1642). Vid Regensburgs eröfring lofvade hertig BERNHARD 10,000 daler, om han ville en tid kvarstanna hos honom. Af denna summa erhöill han 7,400, men försträckte deraf genast till sitt regemente 3,000, dem han ej återfått (KAGGS bref till AXEL OXENSTJERNA d. 30 Juli 1634). Uti ett af de bref, i hvilka han begär afsked (från Rodenburg d. 30 Juli 1634), yttrar han om sina villkor, att han haft vid pass 200 dalers ränta i förläning, hvilken dock i tre år blifvit afdragen på hans öfverstelön den tid han hade ett svenskt regemente, samt 14 pund smör-ränta i Småland, "och är det allt det som jag hafver fått af H. K. M:t den tid jag tjent hafver". Många af hans kamrater, som ej hade mer än sina regementen att förestå, hade, säger han, mer bekommit af öfverheten, än han från fjorton års ålder, då han trädde i K. M:ts tjänst; och dock var det Hans Excellens väl veterligt att han (KAGG) i några år haft svåra och mödosamma tjänster. — Man kan vara förvissad, att KAGG icke vågat framkomma med dessa uppgifter till Riks-kanslern, om de icke varit fullt grundade.

hafva måtte för sitt blods utgjutelse och sin helsas tillsättande. Han tager, till vittne Gud och hvar ärlig man, som med honom varit, att han med stor möda haft så mycket, att han kunnat betala maten och en klädning eller två om året, och sitter ännu i stor gäld i Sverige.” Att KAGG icke delat deras åsigt, som riktat sig på kriget, vitsordas dock bäst deraf, att han begärde afsked då kriget skulle underhålla sig sjelf och hären lefva af plundring. Det var egentligen först genom KRISTINAS frikostighet vid belöningen af fosterländska förtjenster, som större ägodelar tillfölo KAGG. Dertill försäkrades honom af Förmyndare-regeringen, på grund af CARL GUSTAFS löfte, ett ”reputerligt grefskap, det första som blefve ledigt och företrädesvis ULFELDTS, i fall han blefve sakfälld.” I dess ställe utgjordes förläningen först af staden Mariestad, hvartill sedan, till grefskapets förbättring, lades Sölvitsborg i Blekinge, hvartill KAGG skref sig. Detta skedde dock ej förrän året före hans död, liksom till en bekräftelse af orden i gåfvobrefvet, att förläningen gafs åt KAGG ”till någon ergözlighet på hans ålderdom, den han i sveda och verk för sine store travaiglier och undfångne blesyrer tillbringa måste.”

Mätt af ära och år, kunde han nu lägga sitt hufvud till ro. KAGGs grefliga ätt utslocknade med

honom *). Hans likbegängelse, i hvilken deltog alla medlemmar af konungahuset och hvad hufvudvudstaden ägde utmärktast af krigisk och medborgerlig förtjenst, ådagalade huru aktad och saknad han var. Hans stoft bisattes i Jakobs kyrka, jordfästades med stor prakt i Riddarholms-kyrkan och fördes derefter till det landtliga hvilorum, som KAGG sjelf åt sig utsett, i Floda kyrka i Södermanland **). På den närbelägna egendomen

*) Den Friherrliga utgick år 1792, med LARS KAGG, son till Friherre NILS KAGG och BEATA KAFLE. Adelige ätten utdog år 1790, med Fänrik BENGT GABRIEL KAGG.

**) Minnesvården är utförd af Italienaren CARONE. Utanpå graf-koret, på östra gaveln, synas KAGG's och hans hustrus vapen. På likstenen läses: *Illmo Dn. Laurentio Kagg, Comiti, L. B. R. S. Senatori Marschio Colleg. Milit. Præf. Legif. OstroG. marito charissimo ætern: amoris monum. Agnes Ribbing. Vid. mæstiss. p. c. A. MDCLXVI.* Skalden STJERNHJELM har hedrat hans minne med följande latinska verser, inristade öfver hans hvilostad:

På norra sidan:

*Mecum honor et laudes et læto gloria vultu
Et decus, et niveis victoria concolor alis
Me cinctus lauro perducit ad astra triumphus.
Hæc sunt ardua virtutis præconia veræ.*

På södra sidan:

*Invia virtuti nulla est via ***): calcat edacem
Invidiam: immitis fortunæ obstacula frangit:
Surgere nitenti virtuti calcar et alas
Addit funestæ contemprix gloria mortis*

G. S.

(i. e. GEORG STJERNHJELM).

***) Ur OVIDIUS.

Fjällskäfte, som tillhörde honom, förvaras ännu hans pansar och värja. Ehuru endast sextiosex år gammal hade han tjenat sex regeringar — så skyndsamt hvälfdes denna tid Sveriges öden — och han kunde säga med NESTOR i Iliaden, att han lefvat med ett bättre slägte. Han hade följt till grafven de stora hjeltekonungarne GUSTAF ADOLF och CARL den tionde, samt de fleste af Sveriges berömda samtida härförare, — Moskovit-besegraren JAKOB DE LA GARDIE och hans trogne vapenbroder GYLLENHJELM, TORSTENSON, BANÉR och HORN. Dock såg han med glädje en yngre hjelteätt uppväxa i DAHLBERG, HELMFELT, REHNSKÖLD och ASCHEBERG, hvilka redan med heder pröfvat sina vapen och åt hvilka han kunde efterlemnna det efterdöme, som antydes af den åt honom egnade minnespenning, att "föra det Svenska lejonet i striden med gammaldags trohet och okufvadt mannamod".

